

JAKOB PETERNEL — URAR IN ORGANIZATOR BLEJSKEGA TURIZMA

BOZO BENEDIK

Več kot 100 let je že minilo, odkar je prišel na Bled Jakob Peternel, poznejši dolgoletni župan, hotelir in vsestranski turistični delavec, zagnani iniciator turističnega življenja ter ne nazadnje zaveden narodnjak-Slovenec. Za uvod nekaj podatkov o človeku, ki bi se ga na Bledu morali le s spoštovanjem spominjati.

Jakob Peternel (1875—1932) je bil doma na Dovjem v kmečki družini Petra in Marije Peternel. Zanimalo ga je urarstvo. Tega poklica se je izučil po dveh letih šolanja v Beljaku. Seveda mu ni bilo prihranjeno služenje v vojski. To je opravil v 17. pešpolku, kjer so služili kranjski fantje. Kot četovodja 1. stotnije se je udeležil okupacije Bosne in Hercegovine v letu 1878. Bilo mu je 23 let ko se je naselil kot mlad urar na Bledu ter začel s svojo obrtjo. Svojo delavnico si je uredil v hiši nasproti hotela Union, hiši, ki so jo pred leti na križišču podrli. Kot urar je najbrž že slovel, saj so se pri njem, izučili Ambrožiči — znani blejski urarji.

Na Bledu je našel svojo življensko družico Marijo Ferjanovo, hčer kajžarja Antona iz Bodešč. V sorodstvu je bila z Jeklerjevo družino, gruntarji iz Bodešč, ki so se na Bledu kmalu začeli ukvarjati z gostilničarstvom. Dva priznana Blejca sta mu bila za priči: Anton Wester, dolgoletni blejski župan, in Anton Hudovernik.

Javnim funkcijam se je posvečal vse do konca prve svetovne vojne. Tedaj se je umaknil, k čemur je pripomogla verjetno prezgodnja smrt njegove žene Marije — že leta 1912. Še enkrat je iskal srečo v zakonu, te pa ni našel ter sta z drugo ženo razšla. Umrta je v medvojnem času na Korškem.

Zadnja leta je preživel na Rečici v hotelu Evropa pri svoji hčerki Francki Florjančič. Privlačilo ga je le še urarstvo, česar pa mu zelo slab vid ni ravno dopuščal. Umril je v 75. letu na Bledu.

Na Bledu se je kmalu začel ukvarjati z drugim poklicem, turizmom in gostinstvom. Najbrž mu je k temu pripomogla tudi žena, ki je, kot smo že omenili, bila iz družine, ki se je že ukvarjala z gostilničarstvom. Vendar njegovo poznejše življenje kaže v večji meri na to, da je njegova volja po ustvarjanju, po udeleževanju v javnosti prevladala in ga usmerila v ta novi poklic. V njem

je uspel, kot ne bi nikoli v svoji prvotni obrti.

Pa tudi kot narodnjaku mu ni bilo vseeno, da na Bledu vladajo Nemci, da imajo v svojih rokah vse večje hotele. Izjema je bila le pri Petranu, kjer so bili tudi zavedni narodnjaki. Zakaj ne bi pokazali tudi Slovenci, da kaj znamo ali da se vsaj znamo hitro priučiti. Tako je opustil svojo obrt, prodal svojo delavnico in kupil tedanji hotel Steidel, današnji hotel Union. S tem se je dokončno posvetil gostinstvu. Dobro sta ga vodila z ženo, zakaj tudi gostov mu ni manjkalo. Kot nam te priča takratna knjiga gostov, so bili najštevilnejši gosti Čehi. Zato niso zaman pravili, da je tam češka kolonija.

Ko so začeli razpravljati o turski železnici, ki naj bi povezovala evropski sever s Trstom, je pravočasno uvidel pomen te železnice za Bled. Prodal je hotel Union ter začel postavljati nov, večji in sodobnejši hotel v bližini postaje Bled-jezero. To je današnji hotel Triglav. S tem je zanesel turistični utrip tudi na Rečico. Tam so zrasi še hotel Evropa — danes le še na starih slikah — pa hotel Zaka, ki ga tudi ni več, in več gostiln. Rečičani se danes spominjajo turizma v njihovi vasi. Vedeti moramo, da so takrat, ko je bila zgrajena turska železnica, prihajali gostje iz zahodne in severne Evrope le z vlakom in to prav na ta kolodvor.

Z aktivnim hotelirstvom se je ukvarjal vse dotlej, ko je svoje premoženje podaril svoji hčerki Mariji, por. Kenda. Ta je nato s svojim možem Ivanom Kendo gospodarila z zajetnim blejskim premoženjem.

Kot eden redkih slovenskih hotelirjev tistega časa se je zavedal dvojega. Potrebno se je izobraževati, zato je obiskoval razne strokovne tečaje na Dunaju pa drugod po tedanji Avstro-Ogrski in prirejal takšne izobraževalne tečaje tudi doma. Poleg tega se je zavedal, da se je mogoče lotiti samo organiziranega dela, organiziranosti gostilničarjev, kajti le tako naj bi se rešili težavnega položaja, v katerem so bili. Bil je načelnik »Gostilničarske zadruga« na Bledu in na njegovo pobudo je bilo obvezno naročilo »Gostilničarskega vestnika«, ki je izhajal v Ljubljani za vse člane blejske zadruga. To je bil strokovni list za povzdigo in napredek gostilničarstva, kot je pisalo na naslovni strani časopisa. Obvezno pa je bilo naročilo tudi za vse člane v Idriji in Zagorju.

V tem stanovskem glasilu se je tudi sam večkrat oglašal s članki, ki so bili v tedanjem času dobro brani seveda med gostilničarji. V enem izmed njih je Jakob Peternel utemeljeval, zakaj vlada tako težko stanje med gostilničarji, saj jih tarejo razne davščine, tako dvoje vrst doklad in drugih.

»Prav gostilničarji plačujemo več davka kot vsi kmetje skupaj, čeprav nas je le peščica,« je dejal, »saj plačujejo hišni najelniški davek, užitnino pa še občinske doklade. Tako plačujemo kar 4.500 K občinskih doklad. teh pa ne smemo zaračunati gostom, kot to delajo trgovci. Kako bi se ta denar poznal, nam gostilničarjem.« Zato poziva na organiziranost, povezanost gostilničarjev, ker le tako bodo dosegli kaj več v svojih zahtevah.

Še eno trpko zanimivost opisuje leta 1912 v tem stanovskem glasilu. »Kar trije hotelirji in ena večja gostilna so šli v zadnjih treh letih na boben. Ne zato, ker takratni gospodarji ne bi znali gospodariti, da bi bili zapravljajci, temveč niso vzdržali visokih izdatkov in stroškov. Posebej zanimiv je primer hotelirja Mallnerja, lastnika takrat zelo znanega hotela Mallner — današnjega Park-Hotela. S precejšnjim denarjem je prišel na Bled. Imel je 150.000 gld, njegovi otroci so zmogli le še 20.000 gld, njih potomci pa so bili že na cesti, brez vsega, živeli so skorajda do miloščine.« Pri tem, da so vsi bili delavni in prizadevni, jim ni ničesar ostalo, izgubili so še tisto, kar so podedovali in še sami zaslužili. Opozarja, da »gostilniška koncesija« ni najboljša, da ni mnogo vredna, saj jo tarejo razne dajatve mnogo bolj, kot je to primer z drugimi obrtmi. Gostinstvo tako že takrat ni bilo donosno, podobno stanje lahko zasledimo ves medvojni čas pa tudi danes je podobno stanje v našem turizmu.

Želja po napredku je Peternela pripeljala na županski stolček, za tiste čase še mlađega — bilo mu je 37 let, ko so ga izvolili zavedni Blejci za župana, potem ko je prenehalo županovanje hotelirju Johannu Mallnerju. Bilo je to 1895. leta. 12 let je bil nato na čelu blejske občine. To obdobje je bilo obdobje delavnosti, aktivnosti na Bledu. Zavedal se je, da Bledu še marsikaj manjka, da bi v turizmu zacvetel po vzgledu drugih letovišč v bivši monarhiji.

Omenimo le nekaj za tisti čas pomembnih novosti. Postavili so ubožnico na Gmajni, klavnico v Betinu, zgradili novo šolo, pripravili so projekte za električno napajanje, skupaj z gorjansko občino mislili na načrte za oskrbo z vodo. Oboje bi za turistično občino bilo še kakšnega pomena.

Mislil je še na druge izboljšave. Tako je postavil razgledni stolp na Osojnici, kjer so ponujali tudi hladna jedila izletnikom, povezal kolodvor na Rečici z jezerom ter z drevoredom z vasice, poskrbel za javna kopališča za domačine Mlinem, Rečici in Zelečah, povezal Mlino z Ribnim, drevored od Blejskega doma do Grada, prepovedal krošnjarenje po kraju, kurjenje peči s slabim premogom zaradi smradu, skrbel za snago in čistočo postajališč izvoščkov pa še marsikaj bi lahko naštel. Seveda ni bilo vse tako gladko, saj je imel spore z A. Riklijem. Očital mu je sramotenje in zapostavljanje naših ljudi, z Muhrom, lastnikom gradu, da je zapiral poti in razgledno ploščad na gradu blejskim gostom. Če si le površno ogledano vse to njegovo aktivnost, lahko trdimo, da so ti problemi, ki so bili še vsa ta leta zatem pa tudi tja do današnjih dni. V tem je imel podpore domačih odbornikov, res po večini kmetov, ki so sedeli v občinskem odboru, pa kazali toliko smisla za razvoj kraja in za turizem v kraju.

Izrednega pomena je njegova pomoč pri dokončanju Zdraviliškega doma, ko je občina prevzela garancijo za vsa posojila, ki so jih najeli za postavitev tega pomembnega turističnega objekta.

To še ni konec njegovih zaslug. V času njegovega županovanja so bile zgrajene številne počitniške vile na obali in okolici Blejskega jezera, ter hoteli in gostišča. Povsod je dajal svojo podporo, posebej, če je le bilo to v korist razvoju domačega kraja.

Županski stolček je zapustil 3. septembra 1906, razlog za to pa je bil neprimeren očitek iz lastnih vrst. Šolski nadzornik in bivši občinski svetovalec Josip Verderber je javno očital Peternelu nekatere nepravilnosti pri pregledovanju finančnega poslovanja. Izrekel mu je nezaupanje, tega pa Peternel ni prenesel. Županovanje pa ni bilo edino javno Peternelovo udejstvovanje. Dolga leta je vodil Zdraviliško komisijo na Bledu, organ, ki mu je bila zaupana vsa skrb za blejski turizem. Ta je bila osnovana s posebnim zakonom. Bila pa je edina tovrstna turistična organizacija na takratnem Kranjskem. V njeno pristojnost je spadala evidenca gostov, pobiranje turistične in godbene takse, prireditve, zabavno življenje pa tudi skrb za upravljanje z njenim premoženjem. To velja za Zdraviliški dom pa upravljanje s parki na Straži, Osojnici, skrb za snago na cestah javno razsvetljava po središču kraja. Poseben pravilnik pa je določal, kdo vse vodi ta organ, kako pridobivajo sredstva in kako jih tudi delijo.

Ves čas županovanja je bil Peternel načelnik te Zdraviliške komisije. Bil je tudi predsednik Društva za tujski promet na Bledu ki pa zaradi Zdraviliške komisije ni imelo takšne teže, pa načelnik gasilskega društva. V l. 1891, prav v zadnjih letih svojega dela pa je ustanovil na Rečici Turistično društvo »Zarja«. To je bilo leta 1914, ter ga vodil vse do konca vojnih let. Prav delu v tem društvu je ostal zvest do konca. Tudi tu je pokazal svojo skrb za svojo vas, kjer je preživel svoja zadnja leta. Ob koncu vojne pa se je povsem umaknil ter preživel svoje ne tako kratko obdobje v oskrbi svoje hčerke Francke Florjančič v hotelu Evropa. Zanimivo je, da se je po vsej tako razvejeni dejavnosti tudi tako lahko umaknil, da je opustil skrb in zanimanje za javno udejstvovanje. Z veseljem pa se je spomnil svoje prvotne obrti-urarstva.

Jakob Peternel se je močno izpostavil ob gradnji nove farne cerkve Sv. Martina na Bledu. Začelo se je 30. januarja 1902, ko je takratni župnik Janez Oblak naslovil prošnjo za gradnjo nove farne cerkve na okrajno glavarstvo, glavarju Rubelliju v Radovljici. Povod za gradnjo nove cerkve so utemeljevali s tem, da je stara premajhna glede na število prebivalstva — saj ima le 254 m² s kapelicami in odprto nišo pred cerkvijo. To pa zadoštuje le za 410 oseb, medtem ko jih mora ostati 175 zunaj v predverju. Faranov pa je vsega skupaj 1646, pa tudi na blejske goste je potrebno računati. Tako naj bi imela cerkev prostora za 1007 oseb, zato jo je treba povečati na 403 m². Pa tudi na dotrajano stanje stare cerkve je treba misliti.

Kdo naj bi nosil stroške za gradnjo nove cerkve? Pomoč so obljubili cerkvi na Rečici in Otoku, če bodo osvojili načrt mojstra za gradnjo cerkva Friderika barona Schmitta in arh. Jožefa pl. Vancaša, dalje verski zaklad, tudi letoviščarji bodo kaj prispevali, občina s farani pa naj bi na svoja pleča prevzela okoli 26.000 K.

Jakob Peternel s sodelavci se ni strinjal z nameravano gradnjo, saj so menili, da so blejski farani že tako preobremenjeni z datjavami in dolgovi, ki jih ima občina. Upravni spori so se vlekli dolga leta, saj je deželna vlada potrdila prvostopno dovoljenje, razpravljali so o tem celo na ministrstvu za uk in bogočastje in končno upravno sodišče na Dunaju. Cerkev je bila dograjena že leta 1904, kolavdirana je bila 3. novembra 1904, pri tem pa so nastale podražitve. Teh je bilo pri skupnih stroških 151.568,31 K kar 47.588,31 K. Seveda je bil spor nato tudi o utemeljenosti teh podražitev, vendar je pristojna oblast

priznala potrebo teh podražitev, ki so nastale glede na spremenjene razmere, pa tudi prvotni proračuni niso predvideli več dela. Seveda gradbeni odbor pri tem ni zadela nobena krivda. Tega je vodil knez Ernest Windischgrätz, ki je zagotavljal faranom, da bo sredstva zmogel pridobiti tudi drugod, kolikor bi Jakob Peternel, Franc Rus in Ivan Rus, ki so bili pooblaščenici za vodenje spora, uspeli. Spor so dokončali šele 16. 10. 1909. Vendar cerkev je bila zgrajena. Zanj ima največ zaslug župnik Janez Oblak. Prekoračitve je bilo treba plačati — pri vsem tem pa so bili mnogi še pozneje mnenja, da je bila prvotna cerkev s svojim romanskim stolpom in predverjem prijetnejša z večjo kulturno umetniško vrednostjo kot nova neogotska, ki jo gledamo pod grajsko skalo danes.

Še nekaj besed o Peternelovi družini. Žena Marija mu je rodila 10 otrok, od katerih so trije umrli že kot otroci ali dojenčki — Cecilija, Matevž in Jakob, sedem sinov in hčera pa si je ustvarilo svoje družine in domove po večini na Bledu. Med sinovi je Francelj služil kot vojak v srbski dobrovoljski diviziji v Dobrudži, nato služboval v Zagrebu in končno užival pokoj na Bledu. Za zasluge v vojski si je prislužil visoka odlikovanja Belega orla z meči in Karadjordjevo zvezdo z meči. Anton je bil poštar in je končal nesrečno na Bledu, najmlajši Ciril pa je bil pravi vseved. Šolal se je v Parizu, nato pa se je preživel na Bledu.

Gostinstvu in turizmu pa so se posvetile njegove hčerke. Tega si je sam želel in jim oskrbel tudi izobrazbo. Francka Florjančič je skrbela za njegove hotele na Rečici, pozneje za Kendove, in Marija, poročena z Ivanom Kendo, sta bili med vojnama nosilki blejskega turizma. Obe pa sta nesrečno končali. Lahko bi zatrdili, da sta pri vsem svojem premoženju — nad polovico blejskega gospodstva ostala brez strehe, brez svoje postelje. Lojzka, poročena z Bratino, je začela v Sofiji pri Kendovih, nato živela v Beogradu, po vojni pa gospodinjila na številnih poslaništvih po Evropi, sodelovala v raznih upravnih organih, ki so se ukvarjali s turizmom, znašla se je tudi na Golem otoku, nato pa živela v Ljubljani.

Kot vidimo, je Peternel posnemal takratne kmetske družine, ki so bile v glavnem bogate potomcev. Poskrbel je tudi za njih vzgojo in šolanje, žal pa niso vsi uspeli, tako kot si je želel. Niso pa tudi kazali tiste zagnanosti, volje in tudi najbrž ne talenta za javno udejstvovanje, kot je bilo to lastno njemu. Seveda pa so bile tudi razmere kaj drugačne.

Zakaj vse te vrstice o Jakobu Peternelu?

Na Bled je prišel kot mlad urar povsem neznan, pa tudi blejske razmere in ljudje mu niso mogli biti kaj prida znani. Navkljub temu se je tako hitro uveljavil. Zgodaj je spoznal prednost naravnih danosti Bleda pa njegove okolice in to je znal tudi izkoristiti. Bled naj bi postal enakovreden tedaj že razvitem letoviščem monarhije. To je bil njegov cilj in temu se je tudi približal kar v precejšnji meri.

Ta njegova iniciativnost in iznadljivost, pa tudi hrabrost so ga pripeljale do županskega mesta. Tu je vzdržal kar 12 let, postal organizator blejskega turizma in načeloval vsem turističnim organizacijam, ki so jih že takrat poznali in niso bile nepomembne, kot to lahko vidimo še danes. Zavedal se je, da Bled ne potrebuje le hotele, ampak tudi komunalno opremo, šolo, starostni dom.

Kot narodnjak je osnoval blejskega »Sokola« v letu 1908, bil njegov prvi načelnik, prav tako pa je načeloval tudi blejskim gasilcem. Ob izgradnji turske železnice je prejel visoko odlikovanje zlati križec za zasluge. Žal pa moramo omeniti dvoje, kar je bilo le v škodo kraja. Prezgodaj se je umaknil z javnih tribun, saj mu načrtov še ni zmanjkalo. Vse

kaže, da je bil glavni razlog prezgodnja smrt njegove žene.

Njegovi potomci, v prvi vrsti sinovi, niso šli po njegovi poti, niso mu sledili. Drugače pa njegove hčerke. Bile so v vrtincu blejskega turizma, le da so objektivne in subjektivne sile preprečile uspeh, kot si ga je on zamišljal. Sicer pa je tudi sam naznanjal, da gostincem ni najbolje poslano. Sicer pa takšnih primerov ni manjkalo na Bledu tudi v poznejšem času.

Kot še mnogi drugi blejski gostinci je tudi Peternel priživiljal svoja zadnja leta v precejšnji osamljenosti in oddaljenosti, pozabljen od vsega javnega dogajanja na Bledu. Žal je to blejska posebnost.

OPOMBE

1. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorjansko, Kranj: — Zapisniki občinskih sej Županstva Bled, 1894 do 1906. — Zapisniki sej zdraviliške komisije na Bledu, 1903 do 1914. — Gostilničarski vestnik, Ljubljana, 1912, št. 10. — Poročilo o gradnji cerkve na Bledu. — 2. Dr. A. Ferjančič, Bled v prozi, Ljubljana (brez letnice izdaje). — 3. Izpiski iz rojstne knjige in poročne knjige, Matični urad Bled. — 4. Spela Janežič, roj. Florjančič, osebni spomini, Bled.

ZASEBNA ZBIRKA O SOŠKI FRONTI

JAKA CIGLAR

KAKO IN ZAKAJ SEM PRICEL ZBIRATI

Zbirateljstvo je čudna stvar. Verjetno je v človeku ta strast že, ko se rodi. Od nekdanj sem nekaj zbiral. Naj je bilo karkoli, le da sem imel svoj zaklad, ki sem ga lahko občudoval. Po svoje je bilo to otroško obdobje lepo, spoznaval sem tako lahko stvari, ki so drugim ostale skrite, neznane.

Z doraščanjem pa se je pojavila želja po novih kvalitetah. Izbirčno sem usmerjal svoje zbirke v kakovost, v oženje zbirateljskih področij, vendar bi težko rekel, da me je razen predmetov samih kaj drugega privlačilo. Žal mnogo zbirateljv na tej ravni tudi ostane.

Ko pa sem odkril, da se za vsakim predmetom skriva njegova življenjska doba, čas v katerem je nastal in bil uporabljen, se mi je odprl nov svet, bogatejši od predmetov samih. Seveda tak pristop spremeni način

zbiranja celo do take mere, da postane zbirka za zunanjega opazovalca neugledna in nehomogena. In prav tako je moja »Soška fronta«.

Natančno se še spominjam trenutka, ko se je porodila želja zanjo. Pred dobrimi petnajstimi leti sem počival vrh Batognice, na ploski gori, ki dela družbo Krnu. Prevrtni skalni skladi, na gosto poškopljene z rjavimi lisami rjastih železnih drobcev, so pričali o nečem groznem, kar sem tedaj lahko le slutil. Šola me je pred mnogimi leti sicer skušala seznaniti z množico zgodovinskih dejstev, a žal tistih, o slovenski zgodovini, je bilo bore malo. Tako sem z nejasnimi mislimi odtaval z Batognice v dolino.

Doma sem takoj odšel v knjižnico. Mesnelova (Hmelakova) Soška fronta mi je prva razkrila nesluteno tragedijo tega, tako lepega predela slovenske zemlje. Knjigo sem bral